

УДК 339.1:633.1

Ірина САЛЬКОВА

МІЖНАРОДНА ТОРГІВЛЯ ПШЕНИЦЕЮ: РОЛЬ УКРАЇНИ

Резюме. Досліджено тенденції розвитку зернової галузі в Україні, що дають змогу зміцнювати позиції на світовому ринку зерна. Зосереджено увагу на тому, що наявний економічний та агропромисловий потенціал виробників пшениці дозволяють насичувати внутрішній ринок та брати активну участь у міжнародній торгівлі. Наведено основні показники діяльності світового ринку пшениці та визначено основних світових експортерів та імпортерів. Досліджено фактори, що впливають на пропозицію пшениці на міжнародному ринку. Розкрито шляхи раціоналізації виробництва та поліпшення взаємовідносин між виробниками і споживачами зернопродукції. Визначено проблеми реалізації українського зерна на зовнішні ринки. Перспективними є подальші дослідження інтеграції українських виробників зерна в світовий ринок. Особливої уваги заслуговує проблема стимулювання державних органів щодо експорту українського зерна на світовий ринок.

Ключові слова: зерно, експорт, імпорт, світовий ринок пшениці, виробництво, міжнародна торгівля.

Iryna SALKOVA

MEANING OF UKRAINE IN THE INTERNATIONAL WHEAT TRADE

Summary. The aim of the article is to study the role of Ukraine in the international trade in wheat and prospects of integration Ukrainian grain producers in the world market. Investigated trends in the grain industry in Ukraine, allowing to strengthen positions on the world market. Attention is concentrated on the fact that the current economic and agricultural potential of wheat producers can saturate the domestic market and actively participate in international trade. The basic performance of the global wheat market and the main world exporters and importers.

The factors affecting the supply of wheat in the international market. Reveals ways to streamline production and improve the relationship between producers and consumers zernoproduktsiyi. The problems of Ukrainian grain to foreign markets. Studies show that for the development of the wheat necessary to properly build relationships with state agricultural commodity and affordable pricing for all market participants.

The main problem of sales of grain in Ukraine today is the presence of numerous intermediary companies that intercept the bulk of revenue from exports. The experience of recent years shows that the country is not able to take advantage of great strategic yields and unable to provide effective logistic grain to foreign markets, thus loses billions of foreign exchange earnings from full participation in the global grain torhivli. Perspektyvnymy further research is the integration of Ukrainian grain producers in the world market. Of particular note is the problem of stimulating public authorities for the export of Ukrainian grain on the world market.

Key words: grain, exports, imports, the global wheat market, manufacturing, international trade.

Постановка проблеми. Стратегічним напрямком розвитку будь-якої країни світу є міжнародна торгівля. Експортна діяльність забезпечує надходження коштів до країни, а імпорт – потреби її мешканців. Найважливішими товарами для кожної держави є продукти харчування, а саме сільськогосподарська сировина, адже вони дають змогу забезпечити базові потреби населення. Зокрема, аналіз світового ринку зерна та тенденцій розвитку вітчизняної зернової галузі дає підстави стверджувати, що Україна поступово зміцнює свої позиції на світовому ринку, є одним із основних вітчизняних експортних товарів. Відтак дослідження міжнародної торгівлі пшеницею набуває особливої актуальності.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Проблеми розвитку міжнародної торгівлі зерном та розвиток експортних відносин на світовому ринку завжди перебували у центрі економічних досліджень. Фундаментальні питання, пов'язані з даною проблематикою, розглядалися у працях багатьох вчених, зокрема: Н. Голомші [1], В. Губенка [2], І. Камінського [3], С. Кваші [4], О. Кименко [5], І. Кузнецової [6], П. Саблука [8] та ін. Проте сучасний стан світового ринку пшениці характеризується недосконалістю й циклічністю розвитку, а тому питання розвитку міжнародної торгівлі пшеницею та ролі в ній України потребують подальшого дослідження.

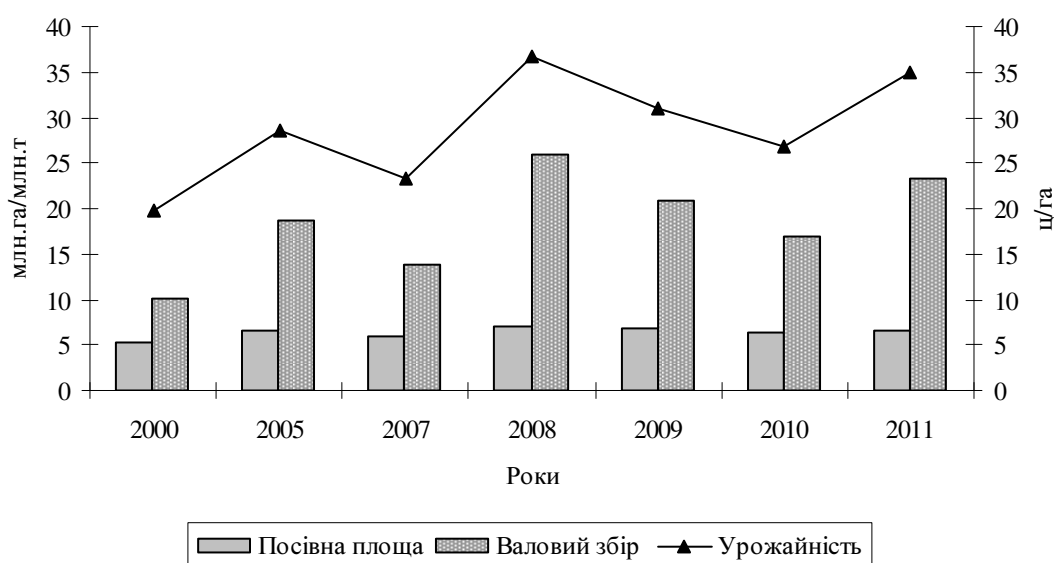
Мета статті – дослідження ролі України в міжнародній торгівлі пшеницею та перспектив інтеграції українських виробників зерна на світовому ринку.

Виклад основного матеріалу. В сучасних умовах посилення глобалізації світогосподарських зв'язків, екологічних колапсів, продовольчої кризи та зростання чисельності населення на планеті, першочерговим завданням кожної країни є забезпечення власного населення сільськогосподарською продукцією. Розвинені країни світу за рахунок

упровадження досягнень аграрних наук і технічного оснащення сільського господарства повною мірою забезпечують себе продуктами харчування. Винятками є лише ті, в яких несприятливі агрокліматичні умови для рослинництва та обмеженість посівних площ.

Протягом останніх років в Україні були отримані порівняно високі врожаї зернових культур. Це є свідченням того, що на шляху надзвичайно складних процесів ринкових перетворень у сільському господарстві держави визначилися певні позитивні зрушення. Україна займає активну позицію на зерновому ринку та є повноцінним партнером у світовому розподілі праці із забезпечення населення планети продовольством.

У 2008 та 2011 роках було вироблено рекордну кількість пшениці за останнє десятиліття, а урожайність досягла рекордного рівня (близько 36,7 ц/га та 34,9 ц/га відповідно) початку 90-х років (рис.1). Протягом 2009–2010 років урожайність, а відповідно й валовий збір пшениці були дещо нижчими за показники 2008 року, що спричинено дією ряду факторів, насамперед несприятливими погодними умовами. У 2012 році Україна збирає третій за обсягом урожай за роки незалежності, що склав 46,2 млн. тонн [7].

Рисунок 1. Динаміка виробництва пшениці в Україні
Джерело: за даними Держкомстату України [7]

Figure 1. Dynamics of production of wheat in Ukraine
Source: State Statistics Committee of Ukraine [7]

На відміну від динаміки показників урожайності та посівних площ кількісні показники виробництва продукції дають змогу об'єктивно оцінити перспективи розвитку галузі, спроможність формування резервів та пропозиції виробників. Порівняння мінімального збільшення посівних площ зі значним підвищенням кількості зібраного урожаю пшениці свідчить про те, що результати діяльності вітчизняних товаровиробників у сфері зернового виробництва дедалі поліпшуються.

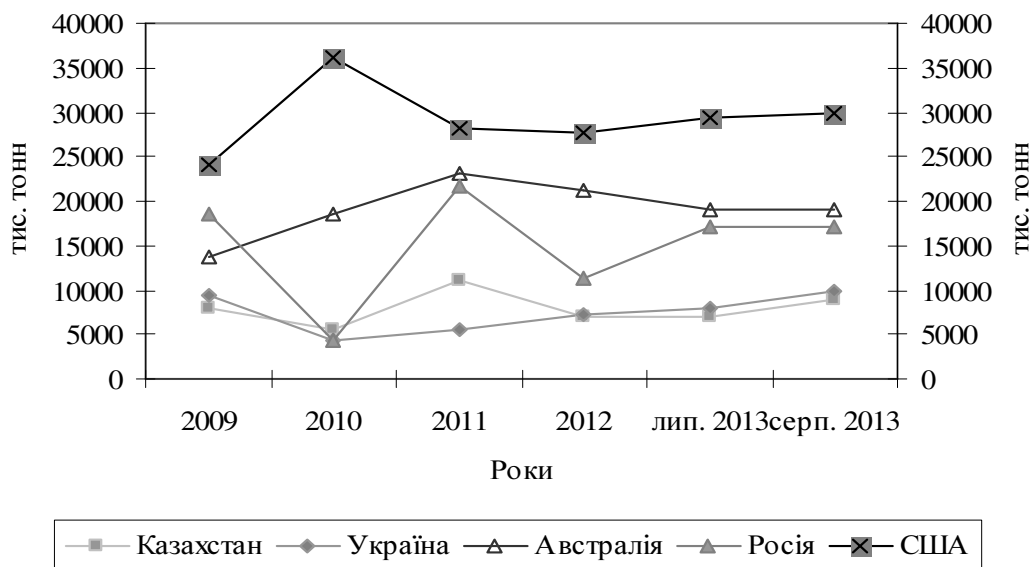
На показниках кількості зібраного урожаю ґрунтуються висновки щодо підвищення рівня формування пропозиції на міжнародному ринку пшениці, що є стратегічним продуктом для України та становить основу продовольчої безпеки держави й експортного потенціалу. Найбільшими регіонами з вирощування пшениці є Дніпропетровська (487 тис. га), Запорізька (486 тис. га), Одеська (473 тис. га), Херсонська (445 тис. га) області. Не зважаючи на високу урожайність останніх років, не відбулось зростання внутрішнього споживання пшениці. Внутрішній ринок насичений зерном. Річні норми споживання продуктів переробки зерна (більшість з яких належать пшениці) становлять 111 кг на душу населення, що на 10 %

перевищує її раціональні показники. Індекси зростання цін на продукти є найнижчими у продовольчій групі товарів, що є позитивом такого виробництва [7].

Найвний економічний та агропромисловий потенціали дозволяють вітчизняним підприємствам не тільки насичувати внутрішній ринок, але й брати активну участь у міжнародній торгівлі. Експорт зерна у 2011–2012 маркетинговому році оцінюється у 8,5 млн. тонн. Загальна пропозиція зерна на внутрішньому ринку у 2011–2012 маркетинговому році перевищувала 24 млн. тонн. При цьому для задоволення внутрішніх потреб необхідно близько 11,2 млн. тонн, у тому числі продовольче споживання – понад 5,6 млн. тонн, насінневий фонд – 1,6 млн. тонн, потреби тваринництва – 3,4 млн. тонн, нехарчової переробки – до 0,3 млн. тонн [12].

Загальносвітовою тенденцією є постійне зростання потреб пшениці. У 2009 році обсяг експортно-імпортних операцій становив 135342 тис. тонн. Для порівняння, у липні 2013 – 148170 тис. тонн, а серпневий прогноз 2013 зріс майже на 3 млн. тонн та становить 151870 тис. тонн [11].

Беззаперечним лідером за експортом пшениці є США. У 2010 році дана країна реалізувала максимальний обсяг пшениці 36046 тис. тонн, що становить 26,88 % світового обсягу, тоді як в Україні у 2010 році були зафіксовані найменші показники експорту пшениці – 4302 тис. тонн, Росії – 3983 тис. тонн та Казахстані – 5519 тис. тонн. Однак у 2011 році ситуація поліпшилася, а за прогнозами 2013 року експорт пшениці з України перевершить показник 2009 року. Також сильними гравцями на міжнародному ринку пшениці є ЄС, Канада та Австралія, яка за останні роки суттєво наростила власні обсяги експорту. Росія з показником 17000 тис. тонн закриває п'ятірку експортерів-лідерів, а Україні, за прогнозами 2013 року, належить шосте місце (6,58 % від загального обсягу експортно-імпортних операцій) (рис.2).

Рисунок 2. Динаміка обсягів експорту пшениці основними світовими виробниками у 2009–2013 роках

Джерело: за даними United States Department of Agriculture [12]

Figure 2. Dynamics of export of the world’s major wheat producers in 2009-2013

Source: Survey of United States Department of Agriculture [12]

Найбільшим світовим споживачем пшениці з 2009 року був Єгипет, який щорічно імпортував від 8300 до 11650 тис. тонн, та за прогнозами 2013 року Китай вперше випередить його за обсягами імпорту. В останні роки Китай належить до лідерів світового імпортеру пшениці. За 2012 рік об’єми імпорту зросли майже втричі (з 2960 до 8500 тис. тонн). Іран є

найбільш нестабільним за динамікою обсягів споживання, у 2010 році вони скоротилися в 10 разів (з 3650 до 350 тис. тонн), а у 2012 році сягнули свого максимуму – 5400 тис. тонн.

Також до потужних країн-експортерів пшениці належать Аргентина, Уругвай, Індія та Туреччина. Однак країн-імпортерів пшениці відчутно більше. До найбільших належать 25 країн з обсягом 101905 тис. тонн (67,31 %), найбільшими з яких є Єгипет, Китай, Бразилія, Індонезія, Японія та Алжир, а їхня географія в основному зосереджена серед країн, що тяжіють до екватора, усіх африканських країн та Азії, окрім Росії та Казахстану. Основними країнами-експортерами є держави помірною кліматичного поясу, які мають значні площі, та ЄС [12].

Незважаючи, що Україна нині входить до десятка країн найпотужніших трейдерів у зерновому сегменті, основною проблемою збуту зерна в Україні на сьогодні є наявність багаточисельних посередницьких компаній, які перехоплюють основну частину прибутку від експорту. Найкрупнішими експортерами зернових з України залишаються представництва міжнародних трейдерів (ПП «Серна», ТОВ «Луї Дрейфуз Комодітіз Україна ЛТД», ДП «Сантрейд», ООО «Кернел Трейд», ООО «Альфред С. Топфер Україна» та ін.), а серед компаній з вітчизняним капіталом найбільшими є «Агроекспорт» і «Адора». Із 600 компаній, які експортують зернові, на долю найбільших припадає близько 60–70% відвантаженого зерна. Загальна кількість експортерів практично не змінюється з роками. Більшість із них знаходяться в Київській, Одеській, Миколаївській та Херсонській областях.

Пшениця, як і будь-який інший товар, перш, ніж потрапити до кінцевого споживача, на своєму шляху проходить низку трансформацій та етапів, на яких його початкова вартість збільшується за рахунок додаткових витрат, а також маржі продавця та посередника. Негативним явищем, що перешкоджає розвитку ринку пшениці й світогосподарських зв'язків є те, що виробник зерна як початок ланцюга постачання товару не може реалізувати свою продукцію на світовому ринку.

Висновки. Україна за останні роки значно посилсила свої позиції у міжнародній торгівлі пшеницею. За обсягом експорту пшениці країна входить до п'ятірки основних країн-експортерів. Потенціал України як потужного експортера сільськогосподарської продукції, безперечно колосальний. Окрім забезпечення власного населення достатньою кількістю високоякісної продукції харчування, наша земля здатна прогодувати ще не одну країну. Однак для забезпечення такого результату необхідна правильна побудова взаємозв'язків держави з аграрними товаровиробниками та прийнятна система ціноутворення для всіх учасників ринку.

Для подальшого розвитку міжнародної торгівлі зерном необхідне державне втручання, здійснення державних фінансових інтервенцій для стабілізації цінової кон'юнктури. Досвід попередніх років доводить, що країна не здатна стратегічно використовувати переваги великих урожаїв та неспроможна забезпечити ефективну логістику зерна на зовнішні ринки, внаслідок чого недоотримує мільярди валютної виручки від повноцінної участі у світовій зерновій торгівлі.

Conclusions. Ukraine in recent years has strengthened its position in the international wheat trade. In terms of exports of wheat country among the five major exporting countries. Ukraine's potential as a major exporter of agricultural products, of course, enormous. In addition to providing its own population sufficient supply of high quality products, our land can feed more than one country. However, for such a result requires the correct building relationships with the state agricultural commodity and affordable pricing for all market participants.

For further development of the international grain trade necessary state intervention, state financial intervention to stabilize the price situation. The experience of recent years shows that the country is not able to take advantage of great strategic yields and unable to provide effective logistic grain to foreign markets, thus loses billions of foreign exchange earnings from full participation in the global grain trade.

Використана література

1. Голомша, Н.Є. Конкурентоспроможність зернових на аграрному ринку [Текст] / Н.Є. Голомша // Економіка АПК : міжнар. наук.-виробн. журнал. – 2009. – №12. – С. 83–88.
2. Губенко, В.І. Конкурентоспроможність продукції АПК: стан та можливості в умовах глобалізації [Текст] / В.І. Губенко // Вісник Сумського національного аграрного університету : наук. журнал. – Сер.: Економіка та менеджмент. – 2010. – Вип. 5.2. – С. 3–7.

3. Камінський, І.В. Стан виробництва та кон'юнктура ринку зернових культур в Україні [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://archive.nbuv.gov.ua/portal/chem_biol/agroin/2010_46/KAMINSKIY.pdf
4. Кваша, С.М. СОТ та пріоритети аграрної економічної науки [Текст] / С.М. Кваша // Економіка АПК: міжнар. наук.-виробн. журнал. – 2008. – № 5. – С. 8–12.
5. Кищенко, О.Г. Оцінки ефективності державного регулювання експорту та експортних цін на ринку зернових та олійних культур в Україні [Текст] / О.Г. Кищенко, О.В. Артюшин // Ринкова трансформація економіки: стан, проблеми, перспективи. – К.: ІАЕ УААН. – 2009. – С. 23–30.
6. Кузнецова, І. Яка ж роль відведена Україні в світовому виробництві та експорті пшениці? [Текст] / І. Кузнецова // Зерно і хліб : наук. журнал. – 2008. – № 2. – С. 3–6.
7. Статистична інформація. Державний комітет статистики України [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.propozitsiya.com>.
8. Формування і розвиток ринку зерна в Україні [Текст] / О.Г. Шпикуляк, Ю.П. Воскобійник, Р.П. Саблук, О.В. Овсянніков. – К. : ННЦ ІАЕ, 2008. – 190 с.
9. Dan O'Brien Wheat. Market Outlook in September 2013 [Електронний ресурс]. – Режим доступу <http://www.agmanager.info/marketing/outlook/newletters/Wheat.asp>
10. Prospects for Agricultural Markets and Income in the EU [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://ec.europa.eu/agriculture/publi/caprep/prospects2010/fullrep_en.pdf
11. Reports and statistical data [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://faostat.fao.org/desktopdefault.aspx?pageid=342&lang=en&country=230>
12. The US WTO Agricultural Proposal for Global Trade Reform [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.usda.gov/>